ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи докторанти фалсафа (PhD) Рустамзода Садам Рустам дар мавзуи «Ҳифзи ҳуқуқии ҷиноятии озодии ҷинсӣ мутобиқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), аз рӯйи ихтисоси 6D030300-Фаъолияти ҳифзи ҳуқуқ (6D030301-Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ) (ш. Душанбе, 2026 - 39 саҳ.)

Автореферати диссертатсияи Рустамзода Садам Рустам мутобиқ ба талаботи муқаррарнамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия гардида, мазмуни асосии таҳқиқоти анҷомдодашударо ба таври пайдарпай, возеҳ ва мантиқӣ инъикос менамояд. Аз мухтавои автореферат бармеояд, ки довталаб мавзуи дорои аҳаммияти назариявӣ ва амалии ҷиддиро интихоб намуда, масъалаҳои ҳифзи ҳуқуқӣ-ҷиноятии озодии ҷинсӣ ва дахлнопазирии ҷинсиро дар доираи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди таҳлили ҳамаҷониба қарор додааст.

Дар автореферат унсурҳои асосии кори илмӣ, аз ҷумла мубрамии мавзуъ, дараҷаи таҳқиқи он, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, объект ва предмет, асосҳои назариявию методологӣ, заминаи эмпирикӣ, навгонии илмӣ, аҳаммияти назариявӣ ва амалии натиҷаҳо, инчунин нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда ба таври кофӣ ва дар робитаи мантиқӣ бо мазмуни диссертатсия баён гардидаанд. Ин ҳолат имкон медиҳад, ки сатҳи таҳлили илмии масъала, мустақилияти довталаб ва аҳаммияти хулосаҳои бадастомада дуруст арзёбӣ карда шавад.

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд яке аз самтҳои асосии фаъолияти давлат ба ҳисоб рафта, дар Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун арзиши олӣ эътироф гардидааст. Дар низоми ин ҳуқуқу озодиҳо озодии ҷинсӣ ва дахлнопазирии ҷинсии шахсият ҷойгоҳи махсус доранд, зеро онҳо бевосита бо шаъну шараф, дахлнопазирии шахсӣ, ҳаёти хусусӣ, саломатии ҷисмонӣ ва равонии инсон алоқаманд мебошанд. Аз ин рӯ, таъмини ҳифзи самараноки ин неъматҳо на танҳо тавассути воситаҳои умумии ҳуқуқӣ, балки пеш аз ҳама бо истифода аз механизмҳои ҳуқуқи ҷиноятӣ аҳаммияти муҳим пайдо менамояд.

Ҷиноятҳои дорои хусусияти ҷинсӣ бо табиати худ аз ҷумлаи кирдорҳои барои ҷомеа хавфнок ба шумор мераванд. Онҳо аксаран бо истифодаи зӯроварӣ, таҳдид, маҷбуркунӣ ё истифода аз ҳолати нотавонии ҷабрдида содир гардида, на танҳо ба озодии ҷинсӣ ё дахлнопазирии ҷинсӣ, балки ба саломатӣ, оромии равонӣ ва баъзан ба ҳаёти шахс низ зарар мерасонанд. Чунин хусусиятҳо зарурати мавҷудияти низоми дақиқ, муназзам ва самараноки ҷавобгарии ҷиноятиро барои ин гурӯҳи кирдорҳо ба миён меоранд.

Бо вуҷуди мавҷуд будани меъёрҳои махсус дар Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, амалияи ҳуқуқтатбиқнамоӣ нишон медиҳад, ки танзими ҳуқуқӣ-ҷиноятии ин соҳа аз баъзе номуайяниҳо ва мушкилоти назариявию амалӣ холӣ нест. Махсусан, дар масъалаҳои муайян намудани мазмуни озодии ҷинсӣ, ҳудуди дахлнопазирии ҷинсӣ, нақши розигии ҷабрдида, ҳолати оҷизӣ ва фарқгузории таркибҳои ҷиноятҳои ҳаммонанд дар амалия саволҳои баҳсталаб ба миён меоянд. Ин ҳолат зарурати таҳқиқи амиқи илмии масъалаҳои мазкурро асоснок менамояд.

Мубрамияти таҳқиқоти мазкур ҳамчунин бо он муайян мегардад, ки қонунгузории ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои охир пайваста такмил ёфта, ба ҳифзи беҳтари шахсият, махсусан гурӯҳҳои осебпазир, равона карда мешавад. Дар ин замина, масъалаи мутобиқ намудани меъёрҳои миллӣ ба стандартҳои байналмилалии ҳифзи ҳуқуқи инсон, аз ҷумла дар самти пешгирӣ ва муқовимат ба зӯроварии ҷинсӣ, аҳаммияти махсус дорад. Омӯзиши таҷрибаи давлатҳои хориҷӣ ва таҳлили имконияти истифодаи баъзе равишҳои пешрафта дар шароити низоми ҳуқуқии Тоҷикистон метавонад барои такмили минбаъдаи қонунгузорӣ мусоидат намояд.

Ҷиҳати дигари муҳим он аст, ки ҷиноятҳои ҷинсӣ дар бисёр ҳолатҳо хусусияти пинҳонӣ доранд. Ҷабрдидагон на ҳамеша ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ муроҷиат мекунанд, зеро аз маҳкумияти атрофиён, паст задани обрӯ, фишори равонӣ ё оқибатҳои иҷтимоӣ метарсанд. Ин ҳолат боиси он мегардад, ки қисми муайяни чунин ҷиноятҳо ошкор нагардида, гунаҳгорон аз ҷавобгарӣ канор монанд. Аз ин рӯ, таҳқиқи сабабҳои латентӣ будани ин ҷиноятҳо ва таҳияи роҳҳои баланд бардоштани самаранокии ошкор, тафтиш ва бандубасти онҳо аҳаммияти амалӣ дорад.

Дар автореферат масъалаҳои мазкур ба таври асоснок баррасӣ гардида, нишон дода мешавад, ки ҳифзи ҳуқуқӣ-ҷиноятии озодии ҷинсӣ ва

дахлнопазирии ҷинсӣ танҳо ба масъалаи таъйини ҷазо маҳдуд намешавад. Ин соҳа бо таъмини адолати иҷтимоӣ, ҳимояи ҷабрдидагон, пешгирии такрори ҷиноятҳо, баланд бардоштани сатҳи эътимод ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва ташаккули муносибати эҳтиромона ба ҳуқуқу озодиҳои инсон робитаи зич дорад.

Бо дарназардошти гуфтаҳои боло, мавзуи диссертатсияи Рустамзода Садам Рустам саривақтӣ, муҳим ва аз ҷиҳати илмӣ асоснок мебошад. Он ба яке аз масъалаҳои мубрами ҳуқуқи ҷиноятии муосир бахшида шуда, натиҷаҳои таҳқиқ метавонанд ҳам барои рушди доктринаи ҳуқуқи ҷиноятӣ ва ҳам барои такмили қонунгузорӣ ва амалияи ҳуқуқтатбиқнамоии Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода гарданд.

Хулосаҳо ва тавсияҳои дар автореферат инъикосёфта бо дараҷаи кофии асоснокӣ ва эътимоднокӣ фарқ мекунанд. Онҳо ба таҳлили қонунгузории амалкунандаи ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, омӯзиши мавқеъҳои илмии олимони ватанӣ ва хориҷӣ, таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқии қонунгузории давлатҳои хориҷӣ ва истифодаи маводи амалияи ҳуқуқтатбиқнамоӣ такя менамоянд.

Муаллиф дар ҷараёни таҳқиқот аз маҷмӯи усулҳои умумии илмӣ ва махсуси ҳуқуқшиносӣ, аз ҷумла усулҳои диалектикӣ, таърихӣ-ҳуқуқӣ, системавӣ-сохторӣ, догматикӣ ва муқоисавӣ-ҳуқуқӣ истифода намудааст. Истифодаи чунин заминаи методологӣ имкон додааст, ки масъалаҳои назариявӣ ва амалии ҳифзи ҳуқуқӣ-ҷиноятии озодии ҷинсӣ дар робитаи байниҳамдигарӣ таҳлил карда шаванд.

Заминаи эмпирикии таҳқиқот низ қобили таваҷҷуҳ мебошад. Дар автореферат ишора мегардад, ки муаллиф нишондиҳандаҳои омории низоми судии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва маводи зиёда аз 30 парвандаи ҷиноятиро оид ба ҷиноятҳо ба муқобили дахлнопазирии ҷинсӣ омӯхтааст. Ин ҳолат ба хулосаҳои назариявӣ ва тавсияҳои амалии пешниҳодшуда дараҷаи муайяни эътимоднокӣ мебахшад.

Натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар интишороти илмии довталаб ба таври кофӣ инъикос ёфтаанд. Аз рӯйи мавзуи диссертатсия 6 мақолаи илмӣ ба нашр расидааст, ки аз онҳо 4 мақола дар маҷаллаҳои тақризшаванда ва тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 2 мақолаи дигар дар дигар нашрияҳои илмӣ чоп шудаанд.

Дар баробари баҳои умумии мусбат ба автореферат ва диссертатсия, баъзе нуктаҳо хусусияти баҳсӣ доранд ва метавонанд дар ҷараёни ҳимояи илмӣ мавриди шарҳи иловагӣ қарор гиранд.

Муаллиф дар пешниҳоди якум қайд менамояд, ки «озодии ҷинсӣ анъанавӣ ҳамчун яке аз зуҳуроти асосии низоми ҳуқуқҳои табиии инсон баррасӣ мегардад. Пайдоиши он бо расидани шахс ба чунин сатҳи камолоти иҷтимоӣ-ҳуқуқӣ вобаста аст, ки ба ӯ имкон медиҳад оид ба ворид шудан ба муносибатҳои никоҳӣ ва таъсиси оила мустақилона қарор қабул намояд» (саҳ. 12).

Аз мазмуни ин мавқеи муаллиф чунин бармеояд, ки пайдоиши озодии ҷинсӣ асосан бо расидан ба синни никоҳӣ ва қобилияти шахс барои мустақилона ворид шудан ба муносибатҳои оилавӣ алоқаманд дониста мешавад. Аммо, қонунгузории ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар моддаи 141 Кодекси ҷиноятӣ ҷавобгариро барои алоқаи ҷинсӣ ва дигар ҳаракати дорои хусусияти шаҳвонӣ танҳо бо шахсе муқаррар менамояд, ки ҳанӯз ба синни шонздаҳсолагӣ нарасидааст. Аз ин бармеояд, ки қонунгузор дар самти ҳифзи ҳуқуқӣ-ҷиноятии муносибатҳои ҷинсӣ синни шонздаҳсолагиро ҳамчун яке аз меъёрҳои муҳимми аҳаммияти ҳуқуқӣ эътироф намудааст.

Бинобар ин, ба андешаи мо, маънидодсозии озодии ҷинсӣ танҳо тавассути иртиботи он бо синни никоҳӣ метавонад бо мазмуни меъёрҳои амалкунандаи Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон пурра мувофиқат накунад. Дар ин масъала зарур аст, ки таносуби байни синни никоҳӣ, синни розигии ҷинсӣ ва ҳудуди ҳифзи ҳуқуқӣ-ҷиноятии озодии ҷинсӣ дақиқтар муайян карда шавад.

Аз ин рӯ, хуб мебуд, ки муаллиф ҳангоми ҳимояи диссертатсия мавқеи худро оид ба ин масъала мушаххастар баён намояд, аз ҷумла равшан созад, ки оё озодии ҷинсӣ дар фаҳмиши пешниҳоднамудаи ӯ танҳо бо расидан ба синни никоҳӣ алоқаманд аст, ё он бояд бо дарназардошти меъёрҳои махсуси Кодекси ҷиноятӣ, аз ҷумла моддаи 141 КҶ ҶТ ва синни шонздаҳсолагӣ, низ шарҳ дода шавад.

Хулоса. Автореферати диссертатсияи Рустамзода Садам Рустам мазмуни асосии кори диссертатсиониро пурра ва бо тартиби мантиқӣ инъикос менамояд. Таҳқиқот дар сатҳи зарурии илмӣ анҷом ёфта, дорои навгонии илмӣ, аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ мебошад.

Таҳқиқоти диссертатсионии Рустамзода Садам Рустам дар мавзуи «Ҳифзи ҳуқуқии ҷиноятии озодии ҷинсӣ мутобиқи қонунгузории Ҷумҳурии

Тоҷикистон» ба талаботи муқаррарнамудаи бандҳои 31, 33, 34 ва 35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйиру иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), аз рӯйи ихтисоси 6D030300-Фаъолияти ҳифзи ҳуқуқ (6D030301-Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ) мебошад.

Тақриздиҳанда:
Доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор
Сарходими илмии шуъбаи ҳуқуқи давлатии
Институти давлат ва ҳуқуқ
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон Иброҳимов С.И.

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, ноҳияи Шоҳмансур,
кӯчаи Салтиков-Щидрин хонаи, 25
E.mail: soleh 52@mail.ni, Тел: корӣ 221-65-85
Мобилӣ.:(+992) 934- 44- 41- 65

Имзои Иброҳимов С.И.-ро тасдиқ мекунам:
Нозири шуъбаи кадрҳои ИДВ-и АМИТ Давлатмуродзода Б.Д.

«08» 06 2026 сол

Суроғаи муассиса: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 33, E-mail: www.ifppanrt.tj